

С.В. БАРДАШ*

(Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна)

Т.С. ОСАДЧА**

(Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна)

Ідентифікація інтелектуальної ренти: обліковий аспект

Суттєве зростання конкурентоспроможності як на мікро, так і на макрорівні в умовах незворотного процесу глобалізації може бути досягнуто завдяки зростанню інтелектуального капіталу з подальшим одержанням інтелектуальної ренти. Метою дослідження є формулювання пропозицій з облікового відображення інтелектуальної ренти на підставі встановлення сутності та елементного складу інтелектуального капіталу, а також умов формування інтелектуальної ренти. Методологічною основою дослідження є: діалектичний метод пізнання сутності інтелектуального капіталу та інтелектуальної ренти; загальнонаукові методи аналізу, абстрагування, синтезу та узагальнення застосовані для визначення елементного складу інтелектуального капіталу та його зв'язку з інтелектуальною рентою, визначення передумов її появи та подальшого розподілу завдяки відображенню на рахунках бухгалтерського обліку. Встановлено, що інтелектуальний капітал одночасно є виробничим ресурсом та результатом господарської діяльності, який приносить/збільшує дохід завдяки використанню або продажу створеного інтелектуального продукту. Головною складовою інтелектуального капіталу є людський капітал, – наймані працівники, які володіють високим інтелектом та застосовують його для зростання прибутковості суб'єкта господарювання. Джерелом появи інтелектуальної ренти є найнятий працівник, – ресурс інтелектуального походження, який генерує інтелектуальну додану вартість. Інтелектуальна рента є наддоходом для інтелектуального працівника, результати діяльності якого принесимуть їй наддохід для роботодавця. Найбільш суттєвими розбіжностями між інтелектуальною та інноваційною рентами є відмінності у природі факторів виробництва, характеристики результату діяльності інтелектуального працівника та можливості його продажу. Визначено суб'єкти привласнення інтелектуальної ренти, а також її економічний прояв для подальшого відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Залежно від розробленої стратегії розвитку бізнес-одиниці та з метою забезпечення управління доходами, у т.ч. інтелектуальною рентою, запропоновано останню обліковувати на субрахунках рахунку «Фінансові результати», або позабалансовому рахунку «Рента».

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний працівник, інтелектуальна рента, інноваційна рента, облік інтелектуальної ренти.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1\(87\)-5-12](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1(87)-5-12)

S.V. BARDASH

(National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine)

T.S. OSADCHA

(Kherson State University, Kherson, Ukraine)

Intellectual Rent Identification: Accounting Aspect

A significant increase in competitiveness both at the micro and macro levels in the conditions of irreversible process of globalization can be achieved due to the growth of intellectual capital with the subsequent receipt of intellectual rent. Searching for answers to the questions of identification and accounting of intellectual rent will help to form the necessary information support for effective management of economic activity. The purpose of the article is to formulate

* Бардаш Сергій Володимирович, професор кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу і консалтингу Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ), доктор економічних наук, професор.

** Осадча Тетяна Станіславівна, професор кафедри фінансів, обліку та підприємництва Херсонського державного університету (м. Херсон), доктор економічних наук, професор.

proposals for the accounting of intellectual rent based on the establishment of the essence and elemental composition of intellectual capital, as well as the conditions for the formation of intellectual rent. The methodological basis of the study is: dialectical method of knowing the essence of intellectual capital and intellectual rent; general scientific methods of analysis, abstraction, synthesis and generalization are used to determine the elemental composition of intellectual capital and its relation to intellectual rent, to determine the prerequisites for its emergence and subsequent distribution through accounting accounts. It was established that intellectual capital is at the same time a productive resource and the result of economic activity that generates / increases income through the use or sale of created intellectual product. Human capital is the main component of intellectual capital - employees who possess high intelligence and use it to increase the profitability of an entity. The source of intellectual rent is a hired employee, a resource of intellectual origin that generates intellectual value added. Intellectual rent is an income for the intellectual worker, the results of which will also generate income for the employer. The most significant differences between the intellectual and innovative rents are differences in the nature of factors of production, characteristics of the result of the intellectual worker's activity and the possibility of its sale. The subjects of assignment of intellectual rent as well as its economic manifestation for further reflection in accounting accounts are identified. Depending on the business unit development strategy developed and to ensure revenue management, incl. intellectual rent, the latter is proposed to account for subaccounts of the account "Financial results" or off-balance sheet account "Rent".

Keywords: intellectual capital, intellectual worker, intellectual rent, innovative rent, accounting of intellectual rent.

Постановка проблеми. Розвиток суспільного виробництва у ХХІ ст. відбувається завдяки процесуально структурованій сукупності прийомів і методів, за допомогою яких відбувається вивчення, актуалізація та оптимізація інноваційної діяльності, у результаті якої створюються та матеріалізуються нововведення, що обумовлюють якісні зміни у різних сферах життєдіяльності та орієнтовані на раціональне використання наявних матеріальних ресурсів. Основними факторами означеного розвитку є нематеріальні ресурси, – інформація й знання, що є основою всіх видів інтелектуальних продуктів, а також складовими інтелектуального капіталу (надалі – ІК). Однією з основних ознак ефективного управління ІК є одержання інтелектуальної ренти (надалі – ІР).

Однак, наразі питання формування та розподілу ІР для розвитку інноваційної сфери національної економіки, а також одного зі способів встановлення соціальної справедливості та підвищення рівня добробуту, піднімаються лише серед науковців. Існуючі правовий, економічний та фінансовий механізми інноваційної сфери виключають будь-який облік ІР. Це стосується й інших видів економічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії ренти, а також доцільності виокремлення її видів у своїх працях досліджували А. Сміт [1], А. Маршал [2], Й.А. Шумпетер [3], М. Блауг [4], Д. Ворчестер [5] та інші. Пошук пояснення феномену ренти, а також її впливу на поведінку економічних суб'єктів суттєво активізувався завдяки результатам наукових досліджень, викладених у працях Г. Таллока [6], Дж.М. Б'юкенена [7], Е. Крюгер [8], зокрема було суттєво розширено перелік видів ренти.

Значний розвиток наукомістких галузей у ХХІ ст. актуалізував дослідження, спрямовані на ідентифікацію та оцінку ІР, а саме:

- вивчення можливостей використання накопиченого ІК та механізму формування ІР [9];
- оцінку впливу знань на формування «когнітивної» ренти [10];

- дослідження сутності, функцій та ролі ІР у формуванні ринкової кон'юнктури [11];

- розкриття особливостей функціонування ринку праці як чинника формування ІР [12];

- аналіз загальнотеоретичних аспектів ІР [13];

- дослідження сутності інноваційної ренти як одного з видів ІР, її відмінностей від ІР та причин виникнення [14];

- аналіз сутності інтелектуальної квазіренти, її форм прояву, – освітньої, наукової, а також взаємозв'язку інтелектуальної та інноваційних ренти [15];

- вивчення механізмів формування, розподілу, використання інтелектуальної квазіренти в умовах глобалізації [16];

- визначення ролі і значення ІР в розвитку теорії економіки знань [17].

Додамо, що протягом останніх років окремі науковці (В. Жук [18], І. Замула [19], Т. Остапчук [20] та інші) також порушували питання необхідності та можливості бухгалтерського обліку певних видів ренти, однак питання щодо обліку ІР на сьогодні залишаються на початковій стадії розв'язання.

Відтак слід констатувати, що існуючі публікації, у переважній більшості, спрямовані на дослідження сутності ІР, її потенційного впливу на розвиток наукомістких галузей економіки. Разом з тим інтелектуальна складова господарської діяльності у конкурентному середовищі набуває неабиякого значення, адже лише завдяки інтелекту та інноваціям, як наслідку застосування інтелекту, з'являється об'єктивна можливість подовження життєвого циклу суб'єкта господарювання. Пошук відповідей на питання ідентифікації ІР, її обліку сприятиме формуванню необхідного інформаційного забезпечення ефективного управління господарською діяльністю в умовах невизначеності.

Метою статті є формулювання пропозицій з облікового відображення ІР на підставі встановлення сутності та елементного складу ІК, а також умов формування ІР.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ідентифікація ІР безпосередньо пов'язана з ІК, адже останній можна розуміти як вартісне вираження інтелектуальних ресурсів, що належать суб'єкту господарювання та обліковуються на його балансі. Отже, для того, щоб розібратися у питаннях обліку ІР, слід розглянути економічну сутність ІК, адже лише за умов використання його складових у господарській діяльності може бути одержаний додатковий дохід, – ІР.

Наразі не піддається сумніву теза про те, що будь-який капітал з одного боку є виробничим ресурсом, з іншого, – є вартістю, що збільшується в процесі господарської діяльності, відповідно й ІК також здатний створювати додану вартість.

Економічна сутність ІК та його складові елементи досліджувалися та були описані у публікаціях К. Свейбі, Г. Сант-Онжа, Е. Брукінг, Л. Едвінссона, Р. Холла, Б. Лева, Б. Леотньєва, а також інших зарубіжних дослідників. Усвідомлення вагомості впливу глобалізації та безальтернативності трансформації соціуму на засадах сталого розвитку обумовили активізацію досліджень питань формування, управління та розвитку ІК, які проводили О. Амосов, А. Дегтяр, О. Бутнік-Сіверський, В. Врублевський, В. Діба, С. Ілляшенко, О. Кендюхов, О. Собко, А. Чухнота інші.

Результати ознайомлення з публікаціями зазначених вчених дозволяють стверджувати про відсутність більш-менш узгодженої думки серед науковців щодо економічної сутності та складових ІК. Найбільш аргументовану базу існування суттєвих розбіжностей з досліджуваного питання одержано О. Собко [21].

Осмилення ідентифікованої поліваріантності думок дослідників щодо визнання, економічної сутності, ідентифікації форми існування, у т.ч. нагромадження, трансформації, вимірювання та оцінки ІК наддало підстав розглядати ІК з двох позицій: 1) працівника, котрий має інтелектуальні здатності; 2) суб'єкта господарювання, який надає можливість (створює умови) реалізувати працівнику наявні інтелектуальні здатності.

У першому випадку ІК – це вартість освіти (знань та навичок), а також інших дій індивіда, спрямованих на розвиток інтелекту, а також його професійних знань. Вартісна оцінка ІК індивіда має тенденцію до постійного зменшення, якщо інтелектуальні здатності такого індивіда залишаються незатребуваними.

У другому випадку ІК – це ринкова сукупна вартість інтелектуальних здібностей працівників суб'єкта господарювання, створення умов щодо їх реалізації, а також інтелектуального продукту, що ними продукується. Вартісна оцінка ІК суб'єкта господарювання безпосередньо буде залежати від участі інтелекту впроцесах формування, розподілу та перерозподілу створеної доданої вартості та, як правило, матиме тенденцію до зростання.

Новостворена додана вартість включатиме дохід роботодавця, який створив певні умови для пошуку, перетворення знань, – джерела доданої вартості,

а також дохід найманого працівника, – власника-носія індивідуального ІК, розмір якого має безпосередньо залежати від одержаних суб'єктом господарювання конкурентних переваг. Варто також зважати на те, що за відсутності одного з таких суб'єктів, – найнятого працівника, втрачається підстава для визнання ІК. На наше переконання, володіння лише інтелектуальною власністю, використання об'єктів інтелектуальної власності, продаж інтелектуальних продуктів, раніш придбаних у їх розробників не надає право, а отже підстав, ідентифікувати у складі загального капіталу такого суб'єкта господарювання ІК.

Отже ІК, з позиції його економічної сутності та складових, є виробничим ресурсом та наслідком господарської діяльності, який приносить/збільшує дохід завдяки використанню або продажу створеного інтелектуального продукту. Головною складовою ІК є людський капітал, –сукупність сформованих і розвинутих унаслідок інвестицій продуктивних здібностей працівників, що використовуються в господарській діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці та впливають на зростання доходів як працівників, так і прибутку суб'єкта господарювання. На думку С. Ковтун «... людський капітал є сукупністю професійних знань, вмінь і навичок, завдяки яким людина може отримувати дохід у вигляді ренти. Отримання рентного доходу означає економічну реалізацію конкурентних переваг людських ресурсів» [22, с. 31].

В умовах невизначеності кожний економічний суб'єкт веде боротьбу за безперервну тривалу господарську діяльність, яка не може відбутися без розвитку, котрий, у свою чергу, можливий завдяки інтелекту. Отже, інтелект, як обов'язкова умова виникнення ІК, за умов його відповідного використання може приносити ІР.

Проведений аналіз сутності складу ІК дозволив дійти висновку, що джерелом ІР є найняті працівники, – «виробничий ресурс інтелектуального походження, який генерує інтелектуальну додану вартість ...» [21, с. 40]. Виходячи з цього ІР є наддоходом для «інтелектуального» працівника, результати діяльності якого принеситимуть й наддохід для роботодавця. Така рента може мати місце не завжди (лише за означених умов) та для працівника може бути у формі доплати, надбавки, бонусу, премії тощо. Наразі варто погодитися з Н. Волковою, на думку якої «... не будь-яке винагородження за працю є рентою людського капіталу. Лише кваліфікована праця, що вимагає спеціальної підготовки, витрат на формування знань і навичок, здатна приносити ренту, тобто додатковий дохід, що його отримує підприємець понад певний прибуток на затрачену працю і капітал, що його отримують інші підприємці в даній галузі за інших рівних (крім персоналу) економічних факторів. Утворення ренти від використання людського капіталу обумовлено наявністю конкурентних переваг в якісних ознаках робочої сили» [23, с. 36].

Зміст наведених у науковій літературі дефініцій ІР свідчить, що окремі дослідники вважають її джерелом лише об'єкти інтелектуальної власності, інновації та інноваційні продукти [9, 11, 13, 24, 25]. Означений підхід, на нашу думку, обумовлює ототожнення ІР та інноваційної ренти. Про це свідчать й інші думки дослідників, викладені у публікаціях [17, 26, 27].

Автори публікацій [9, с. 19, 17, с. 50] вважають, що ІР виникає лише в таких галузях як інноваційна, інформаційна та соціальна та її можуть одержувати лише лідери в галузі науки і техніки.

Отже, ІР пов'язується з інноваціями, як вищим проявом інтелекту. Виходить, що підприємства, які безпосередньо не відносяться до інноваційно активних, не мають жодного відношення до таких, які можуть одержувати ІР.

В існуючій полеміці щодо причин та умов виникнення ІР заслуговує уваги, на нашу думку, позиція О. Карпенко та Л. Левченко, які окремо виділяють інноваційну (ренту від комерціалізації інноваційних продуктів) та інтелектуальну (дохід від застосування інтелектуального капіталу як фактора виробництва) види ренти [14, с. 26]. На їх думку під ІР слід розуміти не лише всю ренту від застосування ІК, але й її первинну форму – від людського капіталу. ІР з людського капіталу у процесі комерціалізації продукту трансформується в її форму зі структурного капіталу – технологічну, інноваційну ренту тощо, таким чином, перераховані види рент варто вважати перетвореними формами ІР (з людського капіталу) [14, с. 27].

С. Яцкий ідентифікує інформаційну квазіренту різновидом технологічної квазіренти, а останню інноваційною квазірентою, – додатковим доходом власника нової технології, якщо остання дозволяє протягом певного періоду часу одержувати додатковий прибуток [15, с. 74].

Певне ототожнення інтелектуальної та інноваційної рент обумовлює те, що на даний час виокремлення кола її одержувачів, а також способи її формування безпосередньо пов'язуються з інноваційними організаціями, зокрема це простежується за публікаціями [9, 27].

Наразі слід зазначити, що кожний з наведених у публікації [9, с. 19-21] способів утворення інноваційної ренти може бути застосований, адже жодний не суперечить чинному законодавству; дохід та середній прибуток є достатньо легко ідентифікованими, адже пов'язується з конкретними товарами, роботами і послугами, які визнаються інноваційним продуктом.

На нашу думку, включення до кола одержувачів ІР лише лідерів в галузі науки і техніки (підприємств інформаційної, інноваційної та соціальної галузей), які реалізують інноваційну продукцію на основі об'єктів інтелектуальної власності або продажу ліцензій, є необґрунтованим.

ІР може виникати й в інших секторах економіки та видах економічної діяльності, суб'єкти яких використовують її джерело, – людський капітал, який

дозволяє ефективно використовувати інформаційні ресурси, електронні мережі та формувати організаційний капітал.

Отже, ІР виникатиме на будь-якого суб'єкта господарювання, керівництво якого зацікавлено в утриманні певного працівника. Її поява пояснюється суттєвим обмеженням кількості фахівців певного професійно-кваліфікаційного рівня.

Рента є одним з проявів рентних відносин, – додаткового доходу від використання рентоутворюючого фактора. У випадку наявності ІК у суб'єкта господарювання слід виділяти два основних фактори, що формують ІР: 1) «інтелектуальний» працівник, котрий є носієм інтелекту, не є об'єктом власності суб'єкта господарювання, бере безпосередню участь у продукуванні інтелектуальної доданої вартості, уклав трудову угоду на визначений період, проте у будь-який час може її розірвати; 2) інтелектуальні продукти, які перебувають на балансі суб'єкта господарювання та є об'єктом його майнових прав.

У першому випадку «інтелектуальний» працівник, який використовуючи власний інтелект, знання, здатності, здібності, приносить суб'єкту господарювання більший дохід, ніж інший працівник, що виконує аналогічні задачі та функції, є одержувачем заробітної плати, яка має включати ІР.

Слід зважати на те, що економічною рентою вважається надлишок над мінімальною винагородою, необхідною для того, щоб утримати фактор виробництва у сфері використання. Стосовно ІК надлишком є оплата ІК, втіленого в людині, у випадку з мінімальною винагородою – це плата за просту, рутинну працю на підготовчих стадіях і допоміжних етапах творчого процесу.

Рентні відносини щодо ІР полягають у виплаті рентних платежів (премії, бонусів тощо) з доходу від звичайної господарської діяльності, який збільшений за рахунок використання інтелекту найманого працівника. Відповідно найманий працівник одержує рентний дохід, додатковий дохід до раніш означеного розміру заробітної плати.

У другому випадку таку ІР одержує власник об'єкта інтелектуальної власності, – суб'єкт господарювання, у якого не виникає зобов'язання сплатити рентний платіж, адже він є власником інтелектуального продукту.

Зазначимо, що суб'єкт господарювання може отримати ІР й від праці найманих працівників, не здійснюючи рентних платежів. Відповідно, наявність ІР породжує проблему визначення пропорції розподілу ренти між працівником та роботодавцем.

Отримання ІР суб'єктом господарювання пов'язане з певними ускладненнями, серед яких:

1) необхідність значних витрат на початковому етапі створення інтелектуального продукту (додатковими витратами є: утримання «інтелектуальних» працівників, заробітна плата яких значно вище, ніж менш кваліфікованих працівників; пошук покупців інноваційних

продуктів, реклама; оформлення права інтелектуальної власності тощо);

2) тимчасовий характер додаткового доходу: на новостворену продукцію надбавка до середньої ціни діє доти, поки існує монополія на випуск цієї продукції. З освоєнням випуску цієї продукції іншими суб'єктами надбавка до середньої ціни зменшується, а із появою конкуренції – повністю зникає, а, отже, зникає й ІР.

Якщо суб'єкт господарювання не може бути визнаний інноваційно активним, ІР ідентифікуватиметься завдяки наступним ознакам:

1) фактором виробництва є знання, уміння, навички, які є специфічними, рідкісними, невичерпними ресурсами, не відчужуються від власника;

2) виробником є «інтелектуальний» працівник, утримання якого потребує значних матеріальних витрат;

3) результатом діяльності «інтелектуального» працівника (продуктом) виступатиме ефективне використання інформаційних ресурсів, засобів їх формування та використання, побудова та ефективне функціонування організаційної структури, ефективне управління, ділова репутація, продуктивна співпраця з клієнтами), власність на які не може бути відчужена від інтелектуального працівника;

4) результати діяльності «інтелектуального» працівника не можливо продати на ринку, проте вони збільшують обсяг реалізації, відповідно дохід та прибуток суб'єкта господарювання.

Перераховані особливості мають бути покладені в основу організації бухгалтерського обліку ІР.

У межах беззаперечної ідентифікації ренти як об'єкту обліку, у т.ч. ІР, слід зважати й на наступні міркування, зокрема те, що:

1. Рента є складовою доданою вартості, однак додана вартість в системі бухгалтерського обліку не обліковується. На макроекономічному рівні додана вартість – це суспільна форма створеного найманими працівниками додаткового продукту. Додану вартість можна визначити лише на підставі застосування системи національних рахунків. Отже, з точки зору прикладної економіки, додана вартість – це економічний показник, що визначає вартість, створену підприємством у процесі виробництва продукції. Фактично додана вартість продукції включає в себе затрати на її виробництво, витрати, пов'язані з оплатою праці та соціальним страхуванням, амортизаційні відрахування, податок на прибуток. Разом з тим, додана вартість не є об'єктом бухгалтерського обліку та навіть при існуючих методиках розрахунку у звіті «Про фінансові результати підприємства» не відображається.

2. Рента є складовою доходу від операційної діяльності, що здійснюється з використанням або експлуатацією обмежених ресурсів.

3. Рента виникає тільки внаслідок існування різниці витрат виробництва. Визначити різницю у витратах виробництва або витраченого капіталу

одному й тому ж суб'єкту господарювання можна лише за результатами здійснення певного виробничого циклу, складання квартальної або річної фінансової звітності. Відповідно, ренти доцільно ідентифікувати як додатковий дохід, яка, на нашу думку, не може дорівнювати розміру рентного платежу. За даної позиції рента не може бути відображена у складі витрат.

4. Ускладнення попередньої вартісної оцінки ренти унеможливає її відображення в складі доходу, адже доходи відображають за фактом реалізації або надходження коштів.

5. Обсяг ренти залежить від попиту на товар, у виробництво якого залучений рентоутворюючий ресурс. Якщо товар буде реалізований за собівартістю, або нижче собівартості ренти не буде. Чим вищою буде ціна продажу тим більшою буде частка ренти в доході від реалізації.

6. Рента як вид доходу безпосередньо впливатиме на оптимізацію використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання, матиме важливе значення при визначенні пріоритетів і формуванні планів розвитку.

Знання обсягу ренти формує конкурентну перевагу, адже за фактично менших витрат та ринкової ціни дохід є більшим, ніж у конкурентів. Знання обсягу ренти дозволить, за доцільності, зменшити ціну продажу, зберегти рівень рентабельності, збільшити обсяг реалізації, а отже, дохід та прибуток.

ІР як наддохід від наслідків праці «інтелектуальних» робітників, у т.ч. експлуатації або продажу інтелектуальних продуктів, може бути відображена згідно рекомендацій, викладених у монографії [28], а також, на нашу думку, може бути відображена на позабалансовому рахунку «Рента» з виділенням субрахунків за видами одержаної економічної ренти.

Субрахунок «Інтелектуальна рента», що відкриватиметься у разі необхідності згідно наказу про облікову політику підприємства, може мати такі субрахунки 2-го порядку, як: «Бонуси та премії», «Рента від продажу інноваційних продуктів», «Рента від продажу ліцензій на використання об'єктів інтелектуальної власності».

Запис на відповідному позабалансовому рахунку здійснюватиметься після аналізу фінансової звітності, зокрема звітності про витрати та доходи суб'єктів господарювання – конкурентів, у т.ч. часток вартості окремих елементів ІК. Відображення одержаної ренти за результатами минулого фінансового року надаватиме інформацію менеджменту для розробки можливих варіантів управлінських рішень у поточному фінансовому році, які у т.ч. стосуватимуться:

– визначення максимально допустимого зниження ціни продажу товарів, робіт або послуг зі збереженням прийнятного рівня рентабельності для збільшення попиту, розширення ринку збуту та, як наслідок, збільшення розміру прибутку;

– удосконалення кадрової політики суб'єкта господарювання;

– скерування всього обсягу ренти або її частини на реалізацію екологічних заходів, модернізацію матеріально-технічної бази, активізацію інноваційної діяльності тощо.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що:

1. Сучасні дослідження з питань ІР охоплюють вивчення її сутності та потенційного впливу на розвиток наукомістких галузей економіки. Переважна більшість дослідників ІР вважають, що вона пов'язана з ІК, виникає завдяки інноваційній діяльності «інтелектуального» працівника, на умовах встановлення права власності на інтелектуальну продукцію, в наслідок комерціалізації інтелектуального продукту.

2. ІК одночасно є виробничим ресурсом та наслідком господарської діяльності, який приносить/збільшує дохід завдяки використанню або продажу створеного інтелектуального продукту. Головною складовою ІК є людський капітал, – вартісне відображення працездатності найманих працівників, які володіють високим інтелектом та застосовують його для зростання прибутковості суб'єкта господарювання.

3. Джерелом появи ІР є інтелектуальна праця найнятого працівника, який генерує інтелектуальну додану вартість. Виходячи з цього ІР є надходом для «інтелектуального» працівника, результати діяльності якого принесуть їй надхід для роботодавця. Така рента може мати місце не завжди та для працівника може бути у формі доплат, надбавок, бонусу, премії тощо.

4. Встановлено, що найбільш суттєвими розбіжностями між ІР та інноваційною рентою є відмінності у природі факторів виробництва, характеристик результату діяльності «інтелектуального» працівника та можливості продажу такого результату.

5. ІР може привласнюватися:

– «інтелектуальним» працівником завдяки утворенню ІР на основі результатів застосування інтелекту (організаційна структура, ефективне управління, ділова репутація, клієнтська база, логістичні підсистеми, портфель замовлень тощо), застосування яких збільшує дохід від операційної діяльності та формує конкурентні переваги. Така ІР проявляється в бухгалтерському обліку у вигляді премій, доплат, бонусів тощо;

– розробником об'єкту інтелектуальної власності. Така ІР, яку можна вважати інноваційною рентою, у бухгалтерському обліку проявляється як плата за право на використання інтелектуального продукту від інноваційно активного підприємства;

– інноваційно активним підприємством на основі використання об'єктів інтелектуальної власності. Така ІР, яку можна вважати інноваційною рентою, у бухгалтерському обліку проявляється як дохід від реалізації інноваційних продуктів, ліцензій на використання об'єктів інтелектуальної власності;

– інвестором у наслідок того, що будь-який новий інноваційний продукт матиме додаткову корисність порівняно зі звичайними, що і приносить наддохід. Така ІР у бухгалтерському обліку проявляється як дохід, одержаний від інноваційно активного підприємства за інвестований капітал.

6. Залежно від розробленої стратегії розвитку суб'єкта господарювання з метою забезпечення управління доходами, у т.ч. ІР, запропоновано останню обліковувати на субрахунках рахунку «Фінансові результати», або позабалансовому рахунку «Рента».

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці форм звітності про ІР та розкритті інформації щодо неї.

4 Список використаних джерел

1. Смит. А. Исследование о природе и причинах богатства народов / пер. с англ.; предисл. В. С. Афанасьева. М.: Эксмо, 2007. 960 с.

2. Маршалл А. Основы экономической науки: [предисл. Дж.М. Кейнс; пер. с англ. В.И. Бомкина, В. Т. Рысина, Р. И. Столпера.]. М.: Эксмо, 2007. 832 с.

3. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия: [предисл. В. С. Автономова; пер. с нем. В. С. Автономова, Ю. В. Автономова, Л. А. Громовой, К. Б. Козловой, Е. И. Николаенко, И. М. Осадчей, И. С. Семеновко, Э. Г. Соловьева]. М.: Эксмо, 2007. 864 с.

4. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі; пер. з англ. І. Дзюби. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 670 с.

5. Ворчестер Дин, А. Пересмотр теории ренты. Под ред. В. М. Гальперина; перевод с англ. / Вехи экономической мысли. СПб. (Библиотека «Экономической школы»; Вып.27)., 2000. Т. 3. Рынки факторов производства. С. 356-385.

6. Tullock G. The Welfare Cost of Tariffs, Monopolies, and Theft. *Western Economic Journal*. 1967. Vol. 5. P. 224-232.

7. Buchanan J. M., Tollison R. D., Tullock G. Rent seeking and profit seeking. Toward a theory of the rent seeking society. College Station: Texas A&M University Press, Series 4, 1980. P. 3-15.

8. Krueger A. O. The Political Economy of the Rent-Seeking Society. *American Economic Review*. 1974. Vol. 64, N 3. P. 291-303.

9. Скоблякова И. В., Артюшина Е. М. Интеллектуальная рента: сущность, виды, механизмы формирования и распределения в инновационной экономике. *Инновации*. 2006. № 4(91). С. 19-23.

10. Макаров В. Л., Клейнер Г. Б. Микроэкономика знаний. М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2007. 204 с.

11. Литвиненко Н. І. Інтелектуальна рента: сутність та функції. *Економічний вісник НГУ*. 2009. № 4. С. 14-20.

12. Давидова І. О. Ринок праці як чинник формування інтелектуальної ренти. *Вісник Донецького національного університету, Сер. В: Економіка і право*. 2015. Вип. 1. С. 90-92.

13. Митин А. Н. Инновационный потенциал интеллектуальной ренты. URL: http://bmpravo.ru/show_stat.php?stat=750
14. Карпенко О. А., Левченко Л. В. Инновационная рента в системе рентных отношений. *Вестник Омского университета. Серия Экономика*. 2010. № 4. С. 25-30.
15. Яцкий С. А. Инновационная квазирента: политико-экономические аспекты. *Вестник Югорского государственного университета*. 2014. Выпуск 4 (35). С. 73-79.
16. Левковець О. М. Інтелектуальна квазірента як чинник інноваційного розвитку: перегляд концепції. *Економічна теорія і право*. 2015. № 2(21). С. 61-72.
17. Сагайдак-Нікітук Р. В., Коноваленко М. К. Роль інтелектуальної ренти в економіці знань. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. № 2. С. 48-54.
18. Жук В. М. Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки: монографія. К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. 454 с.
19. Замула І. В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 440 с.
20. Остапчук Т. П. Земельна рента в системі бухгалтерського обліку. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського*. 2012. № 3(55). С. 376-382.
21. Собко О. М. Інтелектуальний капітал і креація вартості підприємства: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 444 с.
22. Ковтун Н. С. Формування конкурентних переваг людських ресурсів у національній економіці. *БізнесІнформ*. 2014. № 4. С. 29-34.
23. Волкова Н. В. Винагородження за працю як фактор реалізації людського капіталу. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2013. № 4 (9). С. 31-36.
24. Салихова Р. С. Содержание и формы реализации интеллектуальной ренты в современной экономике. *Вестник ТИСБИ*. 2008. № 3. С. 19-25.
25. Акерман Е. Н., Бурец Ю. С. Интеллектуальная рента как источник и результат инновационного развития. *Вестник Томского государственного университета*. 2013. № 374. С. 134-136.
26. Акерман Е. Н., Бурец Ю. С. Методический подход к оценке интеллектуальной ренты на региональном уровне. *Вестник Томского государственного университета*. 2013. № 374. С. 122-126.
27. Назарычева Т. М. Инновационная рента: сущность, виды, механизм формирования и распределения в инновационной экономике. URL: <http://uecs.ru/uecs49-492013/item/1934-2013-01-15-06-56-41?pop=1&tmpl=component&print=1>
28. Осадча Т. С. Методологія бухгалтерського обліку та аналізу ренти: монографія. Житомир: ПП «Рута», 2016. 292 с.

4 References

1. Smit, A. (2007). Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov [Research on the nature and causes of the wealth of peoples] (Transl. into English). Moskva: Eksimo.
2. Marshall, A. (2007). Osnovy ekonomicheskoy nauki [Fundamentals of Economics] (Transl. into English). Moskva: Eksimo.
3. Shumpeter, Y. A. (2007). Teoriya ekonomicheskogo razvitiya. Kapitalizm, sotsializm i demokratiya [Theory of economic development. Capitalism, Socialism and Democracy] (Transl. into German). Moskva: Eksimo.
4. Blauh, M. (2001). Ekonomichna teoriia v retrospektyvi [Economic Theory in Retrospect] (Transl. into English). Kyiv: Vyd-voSolomiiPavlychko «Osnovy».
5. Vorchester Din, A. (2000). Peresmotr teorii renty [Revision of rent theory]. (Transl. into English). Sankt-Peterburg.
6. Tullock, G. (1967). The Welfare Cost of Tariffs, Monopolies, and Theft. *Western Economic Journal*, (5), 224-232.
7. Buchanan, J. M., Tollison, R. D., Tullock G. (1980). Rent seeking and profit seeking. Toward a theory of the rent seeking society. College Station: Texas A&M University Press.
8. Krueger, A. O. (1974). The Political Economy of the Rent-Seeking Society. *American Economic Review*, Vol. 64, (3), 291-303.
9. Skoblyakova, I. V., Artyushina, E. M. (2006). Intelktualnaya renta: suschnost, vidy, mehanizmy I formi rovaniya i raspredeleniya v innovatsionnoy ekonomike [Intellectual rent: the nature, types, mechanisms of formation and distribution in an innovative economy]. *Innovatsii*, 4(91), 19-23.
10. Makarov, V. L., Kleyner G. B. (2007). Mikroekonomika znan [Microeconomics of Knowledge]. Moskva: ZAO Izdatelstvo «Ekonomika».
11. Lytvynenko, N. I. (2009). Intelektualna renta: sutnist ta funktsii [Intellectual rent: daily life and functions]. *Ekonomichny visnyk NHU*, (4), 14-20.
12. Davydova, I. O. (2015). Rynok pratsi yak chynnyk formuvannia intelektualnoi renty [The labor market as a factor in the formation of intellectual rent]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho univertsytetu*, Ser. V: Ekonomika i pravo, (1), 90-92.
13. Mitin, A. N. (n.d.). Innovatsionnyi potentsial intelktualnoy renty [Innovative potential of intellectual rent]. Retrieved from http://bmpravo.ru/show_stat.php?stat=750
14. Karpenko, O. A., Levchenko, L. V. (2010). Innovatsionnaya renta v sisteme rentny I hotnosheniy [Innovative rent in the system of rental relations]. *Vestnik Omskogo universiteta*. Seriya Ekonomika, (4), 25-30.
15. Yatskiy, S. A. (2014). Innovatsionnaya kvazirenta: politiko-ekonomicheskie aspekty [Innovative quasi-rent: political and economic aspects]. *Vestnik Yugorskogo gosudarstvennogo universiteta*, 4(35), 73-79.

16. Levkovets, O. M. (2015). Intelektualna kvazirenta yak chynnyk innovatsiinoho rozvytku: perehliad kontseptsii [Intellectual quasi-rent as a factor of innovative development: a revision of the concept]. *Ekonomichna teoriia i pravo*, 2(21), 61-72.
17. Sahaidak-Nikitiuk, R. V., Konovalenko, M. K. (2016). Rol intelektualnoi renty v ekonomitsi znan [The role of intellectual rent in the knowledge economy]. *Aktualni problemy innovatsiinoi ekonomiky*, (2), 48-54.
18. Zhuk, V. M. (2012). Bukhhalterskyi oblik: shliakhy vyreshennia problem praktyky i nauky [Accounting: ways to solve problems of practice and science]. Kyiv: NNTs «Instytut aharnoi ekonomiky».
19. Zamula, I. V. (2010). Bukhhalterskyi oblik ekolohichnoi diialnosti u zabezpechenni stiikoho rozvytku ekonomiky [Accounting in sustainable economic development]. Zhytomyr: ZhDTU.
20. Ostapchuk, T. P. (2012). Zemelna renta v systemi bukhhalterskoho obliku [Land rent in the accounting system]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu ekonomiky i torhivli im. M. Tuhan-Baranovskoho*, 3(55), 376-382.
21. Sobko, O. M. (2016). Intelektualnyi kapital i kreatsiia vartosti pidpriemstva [Intellectual capital and enterprise valuecreation]. Ternopil: TNEU.
22. Kovtun, N. S. (2014). Formuvannia konkurentnykh perevah liudskykh resursiv u natsionalnii ekonomitsi [Formation of competitiv eadvantages of human resources in the national economy]. *BiznesInform*, (4), 29-34.
23. Volkova, N. V. (2013). Vynahorodzhennia za pratsiu yak faktor realizatsii liudskoho kapitalu [Remuneration for work as a factor in the realization of human capital]. *Ekonomika: realii chasu*, 4(9), 31-36.
24. Salihova, R. S. (2008). Soderzhanie i formy realizatsii intelektualnoi renty v sovremennoy ekonomike [The content and forms of realization of intellectual rent in the modern economy]. *Vestnik TISBI*, (3), 19-25.
25. Akerman, E. N., Burets Yu. S. (2013). Intelektualnaya renta kak istochnik i rezultat innovatsionnogo razvitiya [Intellectual rent as a source and result of innovative development]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, (374), 134-136.
26. Akerman, E. N., Burets, Yu. S. (2013). Metodicheskiy podhod k otsenke intelektualnoy renty na regionalnom urovne [Methodological approach to the assessment of intellectual rent at the regional level]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*, (374), 122-126.
27. Nazaryicheva, T. M. (n.d.). Innovatsionnaya renta: suschnost, vidyi, mehanizm formirovaniya i raspredeleniya v innovatsionnoy ekonomike [Innovative rent: essence, types, mechanism of formation and distribution in an innovative economy]. Retrieved from <http://uecs.ru/uecs49-492013/item/1934-2013-01-15-06-56-41?pop=1&tmpl=component&print=1>
28. Osadcha, T .S. (2016). Metodolohiia bukhhalterskoho obliku ta analizu renty [Methodology of accounting and analysis of rent]. Zhytomyr: PP «Ruta».